

BUAB

Avrupa Birliği Uygulama ve
Araştırma Merkezi

**Avrupa Birliği'nin Tarım Politikalarına Türkiye'nin Uyumu:
2024 Raporu erevesinde Bir Değerlendirme**

Arař. Gör. Dr. Ali Talih SÜT

**Aylık Rapor | zel Sayı
Nisan, 2025**

İnternet Sitesi: <https://buab.beykent.edu.tr>

Avrupa Birliği'nin Tarım Politikalarına Türkiye'nin Uyumunu: 2024 Raporu Çerçevesinde Bir Değerlendirme

Ali Talih SÜT*

Giriş

Avrupa Birliği (AB), tarımsal faaliyetlerle birlikte kırsal kalkınma, çevre, sürdürülebilir gelişme ile toplum sağlığı ve gıda güvenliği gibi konuları kapsayan Ortak Tarım Politikası'nı (OTP) geliştirmiştir. Bu politika kapsamında üye ülkeler ve aday-potansiyel aday ülkeler kapsamında dönemsel olarak değişen ve gelişen vizyonla ortak standartlar ve destek mekanizmaları oluşturarak çiftçilerin ve tüketicilerin refahından ödün vermeden gıda tedarikinin sorunsuz sağlanmasını içermektedir. Dolayısıyla OTP, pek çok bileşenden oluşmakla birlikte AB'nin bütünlüklük sisteminin yapı taşlarından biri hâline gelmiştir. Türkiye ise OTP'nin ortaya çıktığı 1960'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar benzer ilke ve ülküyle hareket etmiştir. Buna karşılık Türkiye, bu tarihlerde AB'den çok farklı tarımsal yapıya sahip bir ülke görünümü vermektedir. Söz konusu bu farklılar, 1980'li yıllardaki farklı politika uygulamalarıyla derinleşmiştir.

Günümüzde AB müzakerelerinde karşımıza çıkan tarımsal faaliyetlerdeki uyumsuzluk, büyük ölçüde, dikkat çekilen bu farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'nin AB ile tarım alanındaki uyumluluğunu tarihsel süreçte incelemekte; tarımsal yapıdaki uyumsuzlukları vurgulamakta ve 2024 yılı AB Komisyonu raporuna dayanarak 11. ve 12. fasıllar üzerinden güncel tarım politikası durumunu değerlendirmektedir.

1. Tarımsal Yapıya Dair Genel Görünüm

Türkiye'de tarımsal faaliyetlerle ilgili iktisadi politikaların sistematik bir şekilde ele alınmasının, 1960 yılında çıkarılan 91 sayılı Kanun neticesinde kurulan Devlet Planlama Teşkilatının (DPT) kalkınma planları vasıtasıyla mümkün olduğu söylenebilir.¹ 1980 yılına kadar tarımsal faaliyetlerin verimli gerçekleşmesi, mevcut

* Dr., Araştırma Görevlisi, İktisat (EN) Bölümü, İstanbul Beykent Üniversitesi, E-posta: talihsut@beykent.edu.tr

¹ Planlı dönem öncesi tarımsal faaliyetler, Osmanlı Devleti'nden miras kalan geleneksel tarım yöntemleri, cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün girişimleri ve yine

kaynakların ve kısıtlı imkânların en iyi şekilde değerlendirilmesi ve temel ihtiyaçlarda dışa bağımlılığın azaltılmasına yönelik politikalar izlenmiştir. Benzer şekilde bugünkü AB bütçesinde önemli bir yer tutan OTP, 1962 yılında uygulamaya konmuştur. Bu süreçte Türkiye'nin planlamalarında üreticiyi koruma ya da kendi kendine yeterlilik gibi tarıma yönelik politika amaçları ile OTP'nin hedefleri, 1980'li yıllara kadar büyük ölçüde benzerlik göstermiştir. 1980'li yıllarla 1990'lı yılların ortalarına kadar geçen süre zarfında tarım sektöründe yaşanan neoliberal etkilerle AB üyesi ülkelerle birlikte Türkiye'de de uygulamalarda farklılaşmaya gidilmiştir. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) yönlendirmeleriyle tarım ürünlerindeki korumacılık azaltılmıştır. AB'de kırsal kalkınmaya yönelik politikalar öne çıkarken destekleme mekanizmalarında değişikliğe gidilmiştir. Türkiye'de ise üretici desteklerinin yerine doğrudan gelir destekleri getirilmiştir.²

OTP ve DPT, faaliyete geçtikleri 1960'lı yılların başından 1980'li yılların ortalarına kadar geçen süre zarfında tarımsal faaliyetler ve politikalar özelinde benzer ilkeler ve ülkelerle hareket etmiştir. Dolayısıyla bu noktaya kadar Türk tarımıyla OTP'nin uyumlu olduğu söylenebilir. Buna karşılık, söz konusu dönemlerde Türkiye'nin ve Avrupa'nın tarımsal yapısının aynı olmadığı görülmektedir. Aşağıda yer alan birinci grafik, Türkiye'nin ve Avrupa'nın kent nüfusunun toplam nüfusa oranını göstermektedir. Pek çok görüşün genel kabulüne göre tarımsal faaliyet alanları, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, önemli bir sermaye ve iş gücü deposu olarak görülmektedir ve ekonomik gelişmişlik düzeyiyle orantılı olarak kırdan kente doğru iş gücü (ve dolayısıyla nüfus) hareketliliğine neden olmaktadır. Kentler, büyük ölçüde sanayi kuruluşlarının bulunduğu ve faaliyet alanı olarak sanayi hizmetlerinin ağırlıklı olduğu bölgeler olarak görülmektedir. Tüm bu gerekçelerle kırsal alanlar büyük ölçüde tarımsal faaliyet alanı olarak nitelendirilir ve dolayısıyla kırdan kente göç olgusu, tarımsal faaliyetlerle doğrudan ilişkilidir. Gelişmekte olan ülkelerde tarımsal yapı, daha çok küçük aile işletmelerinden ve mevsimsel işçilerden oluştuğundan sanayi ya da hizmetler sektöründe olduğu gibi net çalışan sayısı hakkında bilgiye ulaşmak

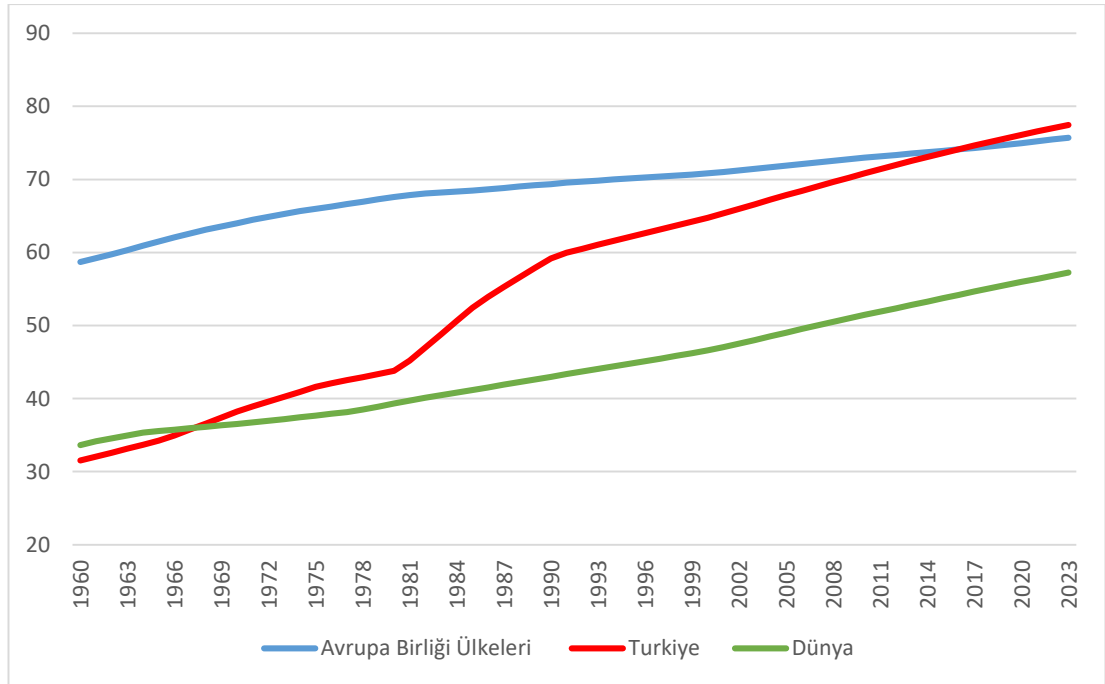
1948-1951 yılları arasında gerçekleşen Marshall yardımlarıyla gelişme gösterse de DPT'nin kuruluşuna kadar planlı ve düzenli faaliyet ilerlemesinin kaydedilemediği düşünülmektedir.

² Ceran Arslan Olcay, "Türk Tarımının Ortak Tarım Politikasına Uyum ve Avrupa Birliği Müzakere Sürecine Etkisi", *Social Sciences Studies Journal*, C. 4, S. 21 (2018): 3068-3069.

oldukça güçtür. Dolayısıyla tarımsal istihdam büyük ölçüde kırsal nüfus ile ilişkilendirilmektedir.³

AB ülkelerinde, kent nüfusundaki değişimlerin daha istikrarlı olduğu söylenebilir. Ancak Türkiye perspektifinden ele alındığında, özellikle 1950’li yıllarla birlikte önemli ölçüde artış göstermeye başlayan kent nüfusu, ancak 1980’li yıllarla birlikte kır nüfusuyla eşitlenerek %50 civarına gelmiştir. Burada, sürecin Türkiye’de nispeten çok hızlı ilerlediğine dair bir çıkarım yapılabilir. Özellikle 1980 ile 1990 yılları arasında kırdan kente göç, oldukça hızlı gelişmiştir. Buna bağlı olarak ise kentlerde başlayıp sonrasında ülke geneline yayılan bazı sorunları ortaya çıkmıştır. Bu sorunlardan biri de tarımsal istihdamdaki çözülmedir. Hızlı kentleşme neticesinde 1980’lerden itibaren artmaya başlayan tarımsal istihdamdaki çözülme, 1990’lı yıllarda daha da hızlanmıştır. Akademik çalışmaların ortaya koyduğu iddialar, IMF politikalarıyla beraber yoksulluk ve kırsal alanlardaki alt yapı yetersizliklerinin de bu sürece etki ettiğine işaret etmektedir.⁴

Grafik 1.1: Kentsel Nüfusun Toplam Nüfustaki Payı.

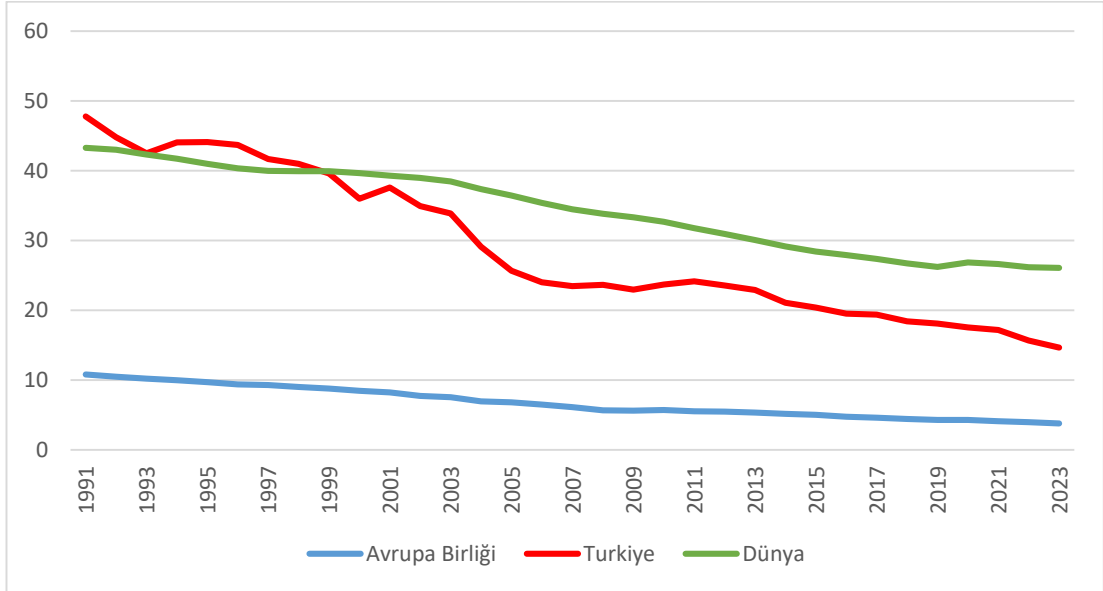
Kaynak: Dünya Bankası.

³ “Employment in agriculture (% of total employment) (modeled ILO estimate)”, World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS> [Erişim Tarihi: 02.05.2025].

⁴ Özlem Durgun, “Tarımsal İstihdamda Çözülme Devam Ediyor mu?”, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 33, S. 2 (2012): 129-144.

Türkiye ile AB arasındaki tarımsal yapıdaki farklılıklar, neoliberal politikaların uygulanıp sonuçlarının hissedildiği 1990'lı yıllarda da devam etmiştir. Bu durum, tarımın toplam istihdam içerisindeki payından da anlaşılmaktadır. Tüm dünyada tarımın istihdam içerisindeki payı giderek azalmaktadır. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri olarak tarımsal faaliyetlere yönelik bilgi birikimiyle birlikte kimyasal ve teknolojik yeniliklerin artması karşısında üretkenliğin olumlu etkilenmesi gösterilebilir. Ancak bu durum, gelişmiş-gelişmekte olan ülkeler ayrımında farklılık gösterebilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün tahminleriyle oluşturulan tarımsal istihdamın toplam istihdam hacmi içerisindeki payına dair veriler, Türkiye'nin AB ve dünya ortalamasına göre daha istikrarsız bir yapıda hareket ettiğine işaret etmektedir. Özellikle 2000-2007 arası dönemde, tarımsal istihdamda önemli ölçüde çözülme gerçekleşmiştir (bkz. Grafik 1.2). AB ülkelerinde ise değişkenlik daha yavaş gerçekleşmiştir. Türkiye'de tarımsal istihdamın Avrupa ülkelerinden daha agresif bir şekilde hareket etmesinin temelinde ekonomik krizler neticesinde artan yoksulluk gösterilebilir. Yoksulluk, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kırsal kesimde ve tarım alanında daha şiddetli etkilere sahip olabilmektedir.⁵

Grafik 1.2: Tarımsal İstihdamın Toplam İstihdamdaki Payı.

Kaynak: Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO).

⁵ A.g.m., 129.

AB’de ise tarımın toplam istihdam içerisindeki payının giderek azalması, tarımsal üretimde verimlilik artışı ve tarım dışı sektörlerin kırsal faaliyetlere göre daha fazla genişlemesiyle izah edilebilir.

Türkiye ile AB arasında tarımsal yapıda mevcut olan bu farklılıklar, esas olarak Türkiye’nin OTP’ye uyumu noktasında güçlükleri de gündeme getirmektedir. Bu uyumun sağlanması noktasında sarf edilen gayretler, esas olarak Türkiye’nin Birliğe aday olması ve müzakere süreciyle de paraleldir. Türkiye, önce 1996 yılında Gümrük Birliğine dâhil olmuş; 1999 yılında ise Helsinki Zirvesi ile AB’ye adaylığını resmîleştirmiştir. Ardından 2006 yılında üyelik müzakereleri başlamıştır. Dolayısıyla Türkiye, AB’ye tam üye olmadan Gümrük Birliği’ne girmiştir. Bu durum AB’nin ortak tarım politikasıyla doğrudan ilişkilidir. Gümrük Birliği, sanayi ürünleriyle birlikte işlenmiş tarım ürünlerini kapsamıştır ve başlangıçta temel tarım ürünleri muaf kabul edilmiştir.⁶ Muafiyetin temel gerekçesi ise Türkiye’nin OTP’ye uyumu konusunda AB’nin ilgili karar birimlerinin çekimser kalması olmuştur.⁷ Ancak devamında, temel tarım ürünlerinin ikili ticareti karşılıklı tavizlerle (1998 tarihli⁸ ve 2006 tarihli⁹ kararlarla) düzenlenmiştir. Türkiye açısından Gümrük Birliği’nin kapsamı, büyük ölçüde sanayi ürünlerini kapsamaması bağlamında dikkat çekiciyken; AB açısından tarım ürünlerine yönelik hassasiyetler gelişmiştir.

AB’ye tam üyelik müzakerelerinin başlamasından önce ilan edilen 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, tarım politikaları çerçevesinde AB’ye uyuma dikkat çekilmiştir. Bu çerçevede ise tarım sektöründeki geleneksel destekleme politikalarının yeniden tasarlanması; aynı destekler yerine de AB’de var olan doğrudan gelir desteklerinin kullanılması yönünde hareket edilmiştir. Devamında ise Tarım Sigortaları Kanunu’nun çıkarılması, çiftçi kayıt sisteminin uygulanması ve kırsal kalkınmaya yönelik politikaların geliştirilmesi yönünde çalışmalara başlanmıştır. Özellikle kırsal kalkınmaya yönelik Türkiye Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)

⁶ Ömer Tarık Gençosmanoğlu, “Gümrük Birliği’ne Tarım Ürünlerinin Dahil Edilmesi: Türkiye İçin Ticaret Politikası Önerileri”, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C. 23, S. 1 (2015): 27.

⁷ Rıdvan Sağlık, Pelin Yantur, “AB’ye Tam Üyelik Sürecinde Türkiye Tarım Sektörünün OTP’ye Uyum Çalışmaları”, *Lectio Socialis*, C. 3, S. 2 (2019): 105.

⁸ Tarım Ürünlerinin Ticaret Rejimine İlişkin 25 Şubat 1998 tarihli 1/98 sayılı Avrupa Topluluğu-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı.

⁹ Tarım Ürünlerinin Ticaret Rejimine İlişkin 1/98 sayılı Karar’ın 1. ve 2. Protokollerinde Değişiklik Yapan 17 Ekim 2006 tarihli 2/2006 sayılı AT-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı.

kurulmuştur. Bu kurumla birlikte IPARD (Kırsal Kalkınma için Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı) vasıtasıyla AB tarafından sağlanan mali yardım aracının yürütülmesi amaçlanmıştır. IPARD, aday ve potansiyel aday ülkelere yönelik AB bütçesinden sağlanan kırsal kalkınma bileşeni olan destektir. AB, bu araç ile tarımsal işletmelerin kendi standartlarına ulaştırılmasını sağlamayı hedeflemektedir.¹⁰

2. Avrupa Komisyonu 2024 Türkiye Raporu'na göre Türk Tarımı Değerlendirmesi

Müzakere sürecinde Türk tarımını ilgilendiren 11, 12 ve 13. fasıllar dikkat çekse de 11. ve 12. Fasıllar, Türkiye açısından zorlayıcı ve tartışmalı olmuştur. 11. fasıl olan “*Tarım ve Kırsal Kalkınma*” başlığı genel olarak Avrupa’nın gıda arz güvenliğine ve çiftçi desteklerine işaret etmektedir. AB, kırsal alanlardaki ekonomik yapının korunmasına ve kırsal kesiminin ekonomik faaliyetlerinin canlı tutulmasına önem atfetmektedir. Bu sebeple kırsal alanların asli unsuru olan çiftçilerin desteklenmesi ve doğal kaynakların korunması önem arz etmektedir. Tüm bu faktörler belirli standartlara bağlanmış ve buna yönelik düzenlemeler getirilmiştir. Diğer taraftan üretilen tarımsal ürünlerin pazarlama standartları, organik tarım ve kalite için de ortak AB kurallarına bu başlık altında dikkat çekilmiştir. 2050 yılına kadar sıfır sera gazı emisyonu hedefini 2019 tarihinde duyuran AB, bu konuyu kapsayan Yeşil Mutabakat’ı¹¹ 11. fasıl altında değerlendirmektedir. AB Komisyonu 2024 Türkiye Raporu’nda Türkiye’nin;¹²

- ❖ Yeşil Mutabakat kapsamında sürdürülebilir tarıma yönelik kayda değer bir adım atmadığı,
- ❖ Ortak Tarım Politikası ilkelerinden uzaklaşmaya devam ettiği,
- ❖ Entegre İdare ve Kontrol Sistemi’nin (IACS) entegrasyonu konusunda ilerleme kaydedemediği,
- ❖ Ortak Piyasa Düzeni konusunda ilerlemenin kaydedilemediği,

¹⁰ Arslan Olcay, a.g.m. 3072-3074.

¹¹ “Avrupa Yeşil Mutabakatı”, T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, https://www.ab.gov.tr/avrupa-yesil-mutabakati_53729.html [Erişim Tarihi: 02.05.2025].

¹² “Türkiye Raporu 2024”, T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/trkiye_report_2024.pdf [Erişim Tarihi: 28.04.2025].

- ❖ Organik tarım konusunda, AB müktesebatına uyum sağlanması bakımından ilerleme kaydedilemediği ve ayrıca kalite politikası konusunda ise AB müktesebatıyla uyumun devam etmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Bunlarla birlikte Türkiye, kabul edilmesi ve uygulanması konusunda kilit öneme sahip olan Tarım İstatistiklerine Dair Strateji Taslağı kapsamında ilerleme kaydetmiştir. Kırsal kalkınma konusunda ise IPARD-III programı 42 ilden ziyade 81 ilin tamamını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. IPARD-II'nin uygulanması konusunda ise fonların etkili bir şekilde kullanılarak istikrarlı bir şekilde devam edildiğine dair görüş bildirilmiştir.

Son dönemlerde gündemde olan ve medyada “gümrükten geri dönen gıda ürünleri” olarak bilinen konu, 12. fasıl olan “Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası” ile doğrudan ilişkilidir. Yüksek ölçüde pestisit kullanımı, hem yurt içi hem de dış ticarete konu olan mallar özelinde dış ticaretteki partner ülkelerin vatandaşlarının sağlığını tehdit etmektedir. 12. fasıl kapsamında gıda maddelerinin sağlığa uygunluk kurallarını da içeren AB gıda müktesebatı, gıda ve yem güvenliğinin sağlanması ile tüketici çıkarlarının en üst seviyede korunmasını içermektedir. AB Komisyonu 2024 Türkiye Raporu’nda Türkiye’nin,¹³

- ❖ Genel gıda güvenliğine konusunda; AB’ye ithal edilen tarım ürünlerindeki pestisit kalıntılarına dair Gıda ve Yem için Hızlı Alarm Sistemi’ne yapılan bildirimler, önceki yıllarda olduğu gibi standartların üzerinde kalmıştır. Bu kapsamda Komisyon, yüksek pestisit kullanımına dikkat çekmektedir.
- ❖ Gıda, yem ve hayvansal yan ürünlerin piyasaya arzı konusunda, AB’nin çiğ süt kalite standartlarının karşılanmadığına dair eleştiri yöneltilmiştir. Bu durumun, büyük ölçüde çiğ süt stratejisinin ve çiğ süt üreticilerinin uygulayacağı kuralların yürürlüğe girmemesinden kaynaklandığına dikkat çekilmiştir. Diğer taraftan denetimlerin finansmanına ilişkin düzenlemelerin, AB ile uyumlu olmadığı belirtilmiştir.
- ❖ Raporda veterinerlik hizmetlerinin AB ile uyumu konusunda sürecin devam ettiği belirtilmiştir. Buna karşılık, hayvan refahı konusunda ilerleme kaydedilemediğine; hayvancılık faaliyetlerinde AB sistemlerine geçişle ilgili

¹³ A.g.r.

hükümler henüz uygulanmadığından, mevzuatın icrasında eksiklik olduğuna dikkat çekilmiştir.

- ❖ Bitkisel üretime yönelik ise bitki sağlığı politikasında ilerleme kaydedilemediği öne sürülmüştür. Diğer taraftan genetiği değiştirilmiş organizmalar konusundaki mevzuatın uyumlaştırılmadığı ifade edilmiştir.

13. fasıl olan “*Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği*” genel anlamda sürdürülebilir su ürünleri yetiştiriciliğiyle beraber balıkçılara ve kıyı toplumlarına destek sağlanmasını içermektedir. Bu başlık altında deniz canlılarının korunması, av kotalarının belirlenmesi ve balıkçılık mesleğinin icrasıyla ilgili düzenlemeler fasıla dâhil edilmektedir. AB Komisyonu’nun 2024 Türkiye Raporu’nda, 13. fasla ilişkin değerlendirmelerin, 11 ve 12. fasıllara kıyasla daha açık, istikrarlı ve tartışmasız olduğu görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Tarımsal faaliyetlerle ilgili düzenlemeleri esas alan iktisat politikaları, diğer faaliyet alanlarına göre farklı önem ve farklı koşullar içermektedir. Bu durumun temelinde ise tarımsal üretim fonksiyonunda tamamen dışsal olan doğal koşulların etkisinin yer alması ve tarımsal üretimin, bireyin en temel gereksinimi olması yatmaktadır. Doğa koşullarına bağlılık nedeniyle de tarımsal faaliyetlerin risk ve belirsizlikler içermesi kaçınılmazdır. Günümüz teknolojisi bu risk ve belirsizliği gideremediği gibi toplumsal açıdan gıda güvenliğinin tehlike arz etmesi, devlet politikalarına yön vermektedir. AB’nin de öncelikli amaçlarından biri, Birlik üyesi ülkelerin vatandaşlarının bahsi geçen temel ihtiyaçlarını güvence altına almak istemesidir. 1960’lı yıllarda uygulamaya konan OTP, söz konusu amaca hizmet eden asli unsurdur. 1960’lı yıllar, Türkiye’nin de tarım politikalarına yönelik planlı politikalar geliştirdiği bir dönemdir ve bu dönemle beraber başlayan süreç, hedefler doğrultusunda, 1980’li yılların ortalarına kadar OTP ile paralel ilerlemiştir. İki taraf da iç piyasada kendi kendine yeterlilik ve üreticiyi koruma saikiyle hareket ederek tarım politikalarında benzer denilebilecek bir uygulamaya gitmiştir. Fakat iki taraf, tarımsal yapı bakımından hiçbir dönemde hiçbir benzerlik göstermemektedir. 1960’lı yıllarda Türkiye, planlı döneme geçiş ile birlikte bir tarım toplumu görünümü sergilerken AB ülkeleri, bütünüyle kentleşmiş bir yapıya sahip olmuştur. Dolayısıyla Türkiye’de tarım sektörü istihdam yapısı, üretim ve ticari faaliyetlerde ön plana çıkan bir konumdayken bu görünüm

1980’li yıllarla beraber Türkiye’de hızla dönüşmüştür. Bu durum kaynakların etkin kullanımı, verimli ve sürdürülebilir üretim ya da gıda sağlığı ve güvencesi gibi sonradan müzakere fasıllarına konu olacak temel ve tarihsel ayrımların temelini oluşturmaktadır. 1980’li yıllarda Türkiye’de ve dünyada hızla yayılan neoliberal politikaların etkisiyle AB ve Türkiye tarafları, yöntem ve hedefler bakımında ayrıma gitmek durumunda kalmıştır. Bahsi geçen bu konular, Türkiye’nin OTP ile uyumsuzluğuna etki eden faktörlerden bazıları olarak önem arz etmektedir.

AB, esas olarak birlik dışından tedarik ettiği tarımsal ürünlerin belirli kalite standartlarında olmasını talep etmektedir. Söz konusu standartlara erişimin ise belirli maliyetleri vardır ve bu maliyetlerin belirli bir kısmını hâlihazırda destek programları adı altında üstlendiği söylenebilir. Böylelikle her bir Birlik vatandaşının, tarım ürünlerini kendisinin belirlediği kalite ölçütlerinde ve uygun fiyata tedarik edebilmesini sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle AB, söz konusu tarım politikasıyla bir taraftan gıda güvenliğini sağlarken bir taraftan da gıda enflasyonu gibi ekonomik meselelerin önüne geçmeye çalışmaktadır.

Kırsal kesim faaliyeti olarak işaret edilen tarım, dünya genelinde kentleşmeye bağlı olarak istihdam alanı bağlamında azalan eğilimini bir süredir korumaktadır. Burada gelişmiş ülkeler, tarımsal üretim faaliyetlerinde oluşan iş gücü boşluğunu yüksek teknoloji ile üretimlerle kapatmakta ve üretim düzeylerinin “doğa koşullarının imkân verdiği ölçüde” korunmasını sağlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise üretimde emek-yoğun faaliyet gerçekleştirilmekte ve verimlilik oldukça düşük seyretmektedir. Kırsal alanlarda eğitimsizlik ve altyapı yetersizlikleri ya da yoksulluk gibi olumsuz şartların varlığı, üretici motivasyonunu, üretim verimliliğini ve geliri etkileyerek nüfusta ani hareketlere neden olmakta ve üretimin sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır. AB müzakerelerine konu olan üç tarımsal başlıktan 11. ve 12. fasıllar, üretici ve tüketici faaliyetlerine ve güvencelerine yönelik düzenlemeleri içermektedir. Bu fasıllar bir taraftan çiftçiye güvenceye alırken diğer taraftan tüketicinin de sağlıklı beslenme olanaklarına yönelik iyileştirmeleri içermektedir. Ürün rekoltesinin artırılması amacıyla bilinçsizce kullanılan kimyasallar, doğa ve insan sağlığı için risk oluşturmaktadır. Diğer taraftan çiftçilerin gelirinin iyileştirilmesi, ülkelerin nüfus dağılımı açısından dengesizlikleri ortadan kaldırarak örneğin gıda enflasyonu ya da kent işsizliği gibi makroekonomik sorunların önüne geçecektir. Dolayısıyla bu fasılların, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından yalnızca siyasi ve ekonomik

yükümlülük olarak değil, modern ve profesyonel bir danışmanlık hizmeti olarak algılanması yerinde olacaktır.

Kaynakça

- “Avrupa Yeşil Mutabakatı”. T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, https://www.ab.gov.tr/avrupa-yesil-mutabakati_53729.html [Erişim Tarihi: 02.05.2025].
- “Employment in agriculture (% of total employment) (modeled ILO estimate)”. World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS> [Erişim Tarihi: 02.05.2025].
- “Labour force participation rate”. International Labour Organization (ILO), <https://ilostat.ilo.org/data/snapshots/labour-force-participation-rate/> [Erişim Tarihi: 02.05.2025].
- “Türkiye Raporu 2024”. T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/trkiye_report_2024.pdf [Erişim Tarihi: 28.04.2025].
- Arslan Olcay, Ceran. “Türk Tarımının Ortak Tarım Politikasına Uyum ve Avrupa Birliği Müzakere Sürecine Etkisi”. *Social Sciences Studies Journal*. C. 4. S. 21 (2018): 3068-3077.
- Durgun, Özlem. “Tarımsal İstihdamda Çözölme Devam Ediyor mu?”. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. C. 33. S. 2 (2012): 129-144.
- Gençosmanoğlu, Ömer Tarık. “Gümrük Birliği’ne Tarım Ürünlerinin Dahil Edilmesi: Türkiye için Ticaret Politikası Önerileri”. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*. C. 23. S. 1 (2015): 25-47.
- Sağlık, Rıdvan, Pelin Yantur. (2019). “AB’ye Tam Üyelik Sürecinde Türkiye Tarım Sektörünün OTP’ye Uyum Çalışmaları”. *Lectio Socialis*. C. 3. S. 2 (2019): 101-120.